

Widok na zamek kapituły od północy, na pierwszym planie wieża gdańska

Miasto związane z najwcześniejszym etapem ekspansji Zakonu na ziemię pruskie, malowniczo położone na wysokim, wschodnim brzegu pradoliny Wisły w zakolu rzeki Liwa, prawego dopływu Nogatu. Na północ od Kwidzyna, w odległości 22 km, znajduje się dawny zamek krzyżacki w Sztumie, a 14 km dalej była stolica Zakonu Krzyżackiego w Prusach – Malbork.

Na brzegu skarpy, nad pradoliną Wisły, w narożu starego miasta Kwidzyna wznosi się monumentalny zamek kapituły pomezańskiej wraz z katedrą, wybudowany w czasach państwa krzyżackiego. Zamek

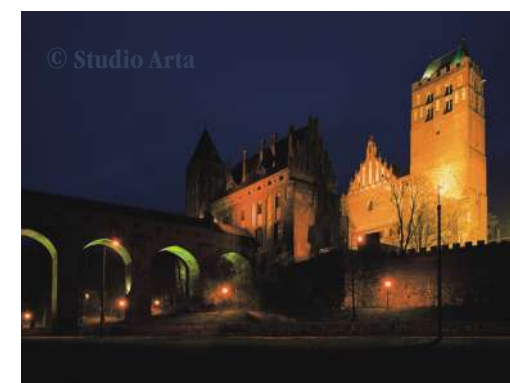
KWIDZYN MARIENWERDER

powiat Kwidzyn dominium pomezańskie

zamek biskupów pomezańskich

zamek kapituły pomezańskiej

© Studio Wydawnicze Arta
www.arta.olsztyn.pl

Widok na zamek kapituły od zachodu

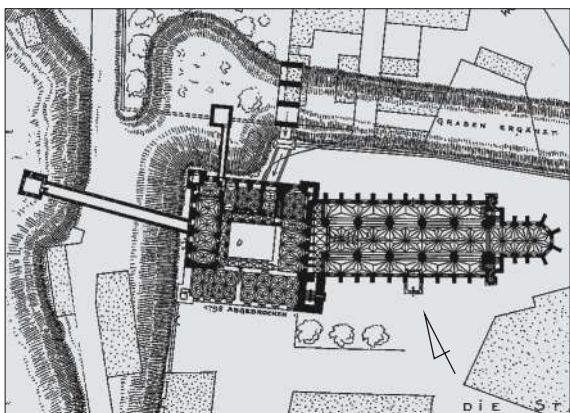

Katedra i zamek kapituły, widok od wschodu

jest dobrze zachowany, choć z pierwotnego czworoboku nie przetrwały dwa skrzydła. Zanim jednak przybyli tu Krzyżacy, obszar na prawym brzegu Wisły zamieszkały był w przeważającej części przez pruskie plemię Pomezanów. Z racji położenia geograficznego, ważności szlaku wiślanego w komunikacji i handlu, od zawsze ścierały się tu wpływy pomorsko-prusko-polskie.

Według kronikarza Zakonu Krzyżackiego Piotra z Dusburga, niewielki oddział rycerzy Zakonu pod dowództwem mistrza krajowego Hermana Balka dotarł w okolice dzisiejszego Kwidzyna w roku 1233.

Zamek kapituły pomezańskiej zaczęto wznosić na przełomie XIII i XIV wieku. Najpierw przeprowadzono szeroko zakrojone prace przygotowujące miejsce i podłoże pod wzniesienie monumentalnej budowli. Budowa samego zamku trwała w latach 1310–1350, katedrę na miejscu wcześniejszego kościoła zaczęto wznosić od około 1320, a ukończono w 1355 roku, zatem od początku siedziba kapituły zaprojektowana została w połączeniu z katedrą. Zamek stanął po stronie zachodniej, katedra prawie na osi, po stronie wschodniej wspólnego założenia. Jak w większości średniowiecznych inwestycji, nieznanym jest projektant zamku, natomiast w dokumentach źródłowych dotyczących budowy katedry w roku 1342 pojawia się jedynie brat Rupertus, jako *murorum magister* (mistrz murarski). Powstało wyjątkowe, jedyne w swoim rodzaju, monumentalne założenie obronne. Połączenie obydwu budowli zostało spowodowane przede wszystkim względami obronnymi i wygodą kanoników, ale miało także wymowę ideologiczną, ukazującą jedność władzy duchowej i ziemskiej. Po stronie północnej zamku znajdowało się obszerne, obwiedzione murem

Plan zespołu zamkowo-katedralnego, rys. K. Steinbrechta

obronnym przedzamcze, tędy, ponad fosą oddzielającą je od zamku, prowadził wjazd do warowni. Od strony południowo-zachodniej mury obronne zamku zostały sprzężone z murami miasta.

Kanonicy mieszkali na zamku do czasów reformacji, administrowali podległym im obszarem, a przede wszystkim opiekowali się katedrą, którą ozdabiano pięknymi polichromiami, ołtarzami i wzbogacano przez stulecia dziełami sztuki sakralnej. 14 marca 1440 roku w Kwidzynie odbył się zjazd założycielski przedstawicieli miast Związku Pruskiego, którego wynikiem była deklaracja o oddaniu Prus pod opiekę królowi polskiemu i wybuch wojny trzynastoletniej (1454–1466). Miasto i zamek były podczas niej oblegane. Na mocy II pokoju toruńskiego Kwidzyn pozostał w ramach państwa krzyżackiego, ale na biskupa

Widok na zamek i katedrę od zachodu; poniżej kapitel z niezachowanego skrzydła południowo-zachodniego

pomezańskiego został powołany polski duchowny – Wincenty Kielbasa. Po jego śmierci antypolsko nastawiona kapituła pomezańska wywołała spór o obsadzenie biskupiego tronu, co doprowadziło do wybuchu tzw. wojny księżej (1478–1479). W jej trakcie polskie oddziały z Malborka oblegały, zdobyły i częściowo zniszczyły kwidzyński zamek. Brzemienne w skutki okazało się obleżenie podczas ostatniej wojny polsko-krzyżackiej, w 1520 roku silny ostrzał artylerii doszczętnie zniszczył zamek biskupi i mury miejskie, uszkodzone zostały także katedra i zamek kapituły, któ-